

TURUN KAUPPAKORKEAKOULU
KIRJASTO
13-12-1983

VALTIONVASTAINEN TOIMINTA JA DEMOKRATIA

Mitä on valtionvastainen toiminta? Minkälaisia tekoja voidaan pitää valtionvastaisina ja tuomittavina? Miten meidän pitäisi suhtautua oman aikamme kansalaistottelemattomuuteen? Onko kansalaisilla oikeudellisen veloitteen ohella erillistä moraalista veloitetta noudattaa lakeja? Voidaanko katsoa, että erityisesti demokraattinen yhteiskuntajärjestelmä synnyttää kansalaisille moraalisen veloitteen noudattaa lakeja? Minkälaisia keinoja on luvallista käyttää demokraattisen yhteiskuntajärjestelmän suojelemiseksi? Miten ja millä edellytyksillä valtio on oikeutettu kohdistamaan salaista valvontaa kansalaisiinsa ja muiden maiden kansalaisiin?

Näitä kysymyksiä pohdittiin *Politiikka*-lehden sekä Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan ja valtio-opin osaston järjestämässä seminaarissa Turussa 17.9.1983. Seminaarin esitelmät julkaistaan nyt *Politiikka*-lehdessä.

Lainsäädäntöneuvos *Paavo Nikulan* esitelmässä tarkastellaan valtionvastaista toimintaa ja turvallisuuspoliisia Suomen voimassaolevassa oikeusjärjestyksessä. Rikoslain mukaan valtionvastaisena toimintana tai poliittisina rikoksina voidaan pitää tekoja, jotka irrottavat jonkin osan valtakunnan alueesta tai saattavat sen vieraan vallan alle; tekoja, joissa ilmaistaan tai hankitaan tietoja, joita Suomen ulkonaisen turvallisuuden takia on pidettävä salassa; tekoja, joissa julkisesti vierasta valtiota halventamalla saadaan aikaan vaara suhteiden vahingoittumisesta; tekoja, joissa esitetään sellaisia perättömiä tietoja, jotka ovat omiaan halventamaan viranomaisia tai yhteiskuntajärjestystä taikka aikaansaamaan vaaran yleiselle järjestykselle. *Nikulan* mukaan tämänkaltaisten pykälien tulkinta on vahvasti sidoksissa kulloisenkin aikakauden yhteiskunnalliseen ilmapiiriin. Stabiileissa, rauhanomaisissa olosuhteissa näitä pykäläitä tulkitaan sallivasti. Kansalaisten vapaan toiminnan alue on tällöin laaja. Kriisiaikoina edellä mainitut pykälät tarjoavat kuitenkin viranomaisille mahdollisuuden hyvinkin pitkälle menevään kansalaisten yhteiskunnallisen ja poliittisen toiminnan kontrolliin.

Apulaisprofessori *Timo Konstari* tarkastelee esitelmässään asiakirjasalaisuutta valtion turvallisuuden kannalta. Laki asiakirjojen julkisuudesta jakaa viranomaisasiakirjat julkisiin, ei-julkisiin ja salaisiin. Yleisperiaatteena on asiakirjojen julkisuus. Salassapidettävät asiat liittyvät julkisuuslain mukaan valtion turvallisuuteen, maanpuolustukseen ja valtion suhteisiin ulkovaltoihin. Ulkoasianhallinnon ja puolustusministeriön hallinnonaloilla yleisperiaatteeksi näyttääkin muodostuneen asiakirjojen salaisuus. *Konstari* arvostelee erityisesti ulkoasianministeriössä noudatettavaa julkisuuskäytäntöä. Hänen mukaansa ulkoasianhallinnon virkamiehet ovat kielivammaisia: heiltä on leikattu kieli. Kaiken kaikkiaan eri julkisuuskategorioiden väliset rajat ovat epäselviä. Eri viranomaiset saattavat tulkita samojen asiakirjojen julkisuutta toisistaan poikkeavalla tavalla. Uuden teknologian kehittyminen mutkistaa entisestään tilannetta. Kun ATK-tiedostojen ei katsota kuuluvan julkisuuslaissa tarkoitettujen

asiakirjojen alaan, saattaa kehitys parissa vuosikymmenessä johtaa siihen, että enin osa julkisen hallinnon tiedostoista lakkaa olemasta julkisia.

Toimittaja *Jukka Rislakki* kysyy esitelmässään mitä Suomessa on vakoilemisen arvoista. Rislakin mukaan nykyaikaisen tekniikan, esim. satelliittitekniikan kehittyminen ei ole vähentänyt perinteisen vakoilun merkitystä valtioiden välisissä suhteissa. Vakoilulla on edelleenkin tärkeä asema. Missä määrin sitten Suomessa harjoitetaan vakoilutoimintaa? Rislakki tarkastelee esitelmässään toisen maailmansodan aikaista ja sodan jälkeistä vakoilua. Hänen mukaansa runsaimmin aineistoa on saatavissa Yhdysvaltain ja Englannin tiedustelupalvelujen harjoittamasta tiedonhankinnasta. Käytettävissä olevan aineiston perusteella voidaan sanoa kyseisten tiedustelupalvelujen olleen erittäin hyvin perillä Suomen yhteiskunnallisista, poliittisista ja sotilaallisistakin olosuhteista.

Professori *Mikael Hidén* tarkastelee esitelmässään valtionvastaista toimintaa perustuslaillisenä ongelmana. Hänen mukaansa valtionvastaisena voidaan pitää toimintaa valtiollisen järjestyksen muuttamiseksi oikeusjärjestyksessä kielletyllä tavalla sekä toimintaa valtion ulkoista turvallisuutta vastaan. Valtionvastaisen toiminnan oikeudellinen sääntely on ongelmallista. Jos viranomaisten oikeutta valvoa ja kontrolloida kansalaisten toimintaa voimakkaasti korostetaan, joutuvat kansalaisten perusoikeudet uhanalaisiksi. Suomen oikeusjärjestyksessä on lakeja, joiden tarkoituksena on valtion turvallisuuden ylläpitäminen, ja jotka samalla ovat ongelmallisia Hallitusmuodossa taattuun kansalaisten perusoikeuksien kannalta. Hidénin mukaan valtionvastaisen toiminnan ja siihen kohdistettujen viranomaistoimien arvioinnissa legaliteetti ja legitimitiitti kietoutuvat toisiinsa. Toimenpiteiden legaalisen korrektiuden ohella on arvioitava sitä, missä määrin ne vastaavat väestön oikeuskäsityksiä.

Assistentti *Matti Wibergin* esitelmässä tarkastellaan, onko kansalaisilla demokraattisessa yhteiskunnassa moraalista velvoitetta noudattaa lakeja. Poliittisen filosofian alalla suostumusteoria, reiluuden periaate ja kiitollisuudenvelkateoria antavat tähän kysymykseen myönteisen vastauksen. Wibergin mukaan mitään edellä mainituista teorioista ei kuitenkaan voida hyväksyä niihin sisältyvien ongelmien ja ristiriitojen takia. Esitelmässä painotetaan erityisesti, etteivät Suomessa käytössä olevat sotilas-, virka- ym. valat synnytä kansalaisille moraalista velvoitetta lupausten täyttämiseksi. Valoja ei näet tavallisesti anneta vapaaehtoisesti ja niissä joudutaan lupaamaan asioita, jotka eivät ole luvattavissa.

Heikki Paloheimo